

dr Mina M. Jovanović

advokat saradnik pri adv. kancelariji „Živko Mijatović & Partners“

PRAVO ŽIGA I NEZAMENJIVI TOKENI (NFT)

Rezime: Prvi veliki izazov za tradicionalno pravo žiga bila je pojava interneta i platformi za brzu i jednostavnu prekograničnu razmenu dobara i usluga. Društvene mreže i elektronska tržišta omogućila su daleko bržu i intenzivniju komunikaciju i razmenu između trgovaca i potrošača, čime je porastao i značaj žigom zaštićene oznake. Mehanizmi zaštite žiga koji su tradicionalno određeni u skladu sa načelom teritorijalnosti, zahtevali su nove oblike kojima se prevazilaze nedostaci klasičnih pravnih sredstava, u vidu alternativnih načina rešavanja sporova i posebnih politika zaštite. Pojava novih tehnologija i skorašnji razvoj virtuelnih prostora nagoveštava novi izazov za pravo žiga, koji bi mogao da zahteva redefinisane tradicionalnih pravila na kojima se ono zasniva. Nezamenjivi tokeni, metaverzumi i virtuelne robe i usluge donose nove oblike imovine i nove mogućnosti raspolaganja i prilike za ekonomske razmene i sticanje profita. Posebna pažnja javnosti je usmerena na intelektualnu svojinu i njenu zaštitu u takvim okolnostima. Autor rada nastoji da ispita izazove koji se nameću pravu žiga, analizirajući prve sporove koje praksa donosi. Takođe, nastoji da ispita tezu da postojeći zakonodavni okvir u domaćem pravu pruža potrebnu normativnu podršku titularima prava i drugim učesnicima u novim oblicima razmene.

Ključne reči: Nezamenjivi tokeni. – Blokčejn. – „Pametni ugovori“. – Žig. – Metaverzum.

1. UVOD

Specifičnost žiga kao prava intelektualne svojine jeste u tome da ono prati svaki oblik tržišne razmene – bilo da se ona ostvaruje u prodavnici ili na internetu, bilo da postoji fizička interakcija između učesnika razmene ili ne, potreba za postojanom i pouzdanom informacijom o poreklu i identitetu proizvoda ima nepobitan značaj. Stoga je efikasna zaštita žiga jednako relevantna kako u tradicionalnim oblicima razmene tako i u novim, poput virtuelnih realnosti. Ubrzo nakon što su savremene tehnologije omogućile interakciju ljudi u virtuelnom prostoru, postalo je jasno da takav prostor takođe uključuje i potrebu da ljudi i u njemu komuniciraju određene poruke o svojim osobinama, sklonostima i karakteristikama. Kao i u realnom svetu, žigom zaštićene oznake su pogodan način efikasnog komuniciranja takve sadržine. Mogućnost da se korišćenje oznake novim tehnologijama naplati od strane

nosilaca prava, veoma brzo privukla je njihovu pažnju. Enormni porast prijava za proširenje važnosti žigova na nove klase koje obuhvataju upotrebu za virtuelne robe i usluge i pojava brojnih sporova povodom neovlašćenog korišćenja žigova u virtuelnom prostoru potvrđuju da upoznavanje sa ovom temom jeste vredno pažnje stručne javnosti.

U nastojanju da celovito predstavimo izazove sa kojima se suočavaju nosioci prava u novim uslovima upotrebe oznaka, ovaj rad podeljen je na tri celine. Prvi deo rada posvećen je pojašnjenju značenja pojmova koji obeležavaju novi prostor u kojem se upotrebljavaju intelektualna dobra – blokčejn tehnologije, „pametnih ugovora“, nezamenjivih tokena i metaverzuma. Kako bi se uopšte i mogle uzeti u razmatranje pravne implikacije na polju prava intelektualne svojine, neophodno je prethodno pojednostaviti složene definicije pomenutih pojava koje počivaju pre svega na informatičkim pojmovima dalekim prosečnom pojedincu pravničke struke. U drugom delu rada će biti predstavljeni aktuelni sporovi iz uporedno pravne prakse, nastali povodom upotrebe žigom zaštićenih oznaka za označavanje tokenizovanih digitalnih primeraka roba odnosno usluga. U trećem delu biće analizirane pravne implikacije upotrebe zaštićenih oznaka u novim tehnologijama. Nekoliko pitanja trenutno su predmet analize u uporedno-pravnoj praksi – između ostalih, pitanje efikasnog nadgledanja povreda prava, pitanje sukoba načela teritorijalnosti žiga i globalnog karaktera metaverzuma, kao i pitanje tokenizacije žigova i raspolaganja takvom imovinom. Takođe, posebnu pažnju zavređuje i tumačenje pojma sličnosti između proizvoda iz realnog i virtuelnog sveta u kontekstu tradicionalne klasifikacije roba i usluga u pravu žiga – nameće se potreba za određivanjem standarda koji će bitno odrediti domete zaštite već postojećih registracija i potrebu za njenim proširenjem.

Naposletku, zaključna razmatranja baviće se osvrtom na pitanje da li postojeća normativna regulativa i uspostavljeni mehanizmi zaštite u celosti odgovaraju izazovima koje otvaraju nove tehnologije.

2. NOVE TEHNOLOGIJE

U prethodnih nekoliko godina blokčejn tehnologija je najavljivana kao veliki potencijal sa primenom u različitim oblastima – između ostalih i u oblasti prava intelektualne svojine¹. U nastojanju da se jednostavno predstavi mehanizam na kojem počiva ova tehnologija i njen revolucionarni karakter, vratićemo se korak dalje na karakteristike osnovnih tehnologija koje su sad već tradicionalno u upotrebi. Naime, opšte je poznato da je internet globalna mreža za razmenu informacija. Bez ambicije da u ovom radu u detaljima rasvetlimo informatičku prirodu ovog fenomena, konstatovaćemo na početku da je danas slobodan i jednostavan pristup internetu standard u ve-

1 Za pravne implikacije upotrebe ove tehnologije videti više u Predrag Cvetković, „Blokčejn kao pravni fenomen – uvodna razmatranja“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu* (ur. I. Pejić) 59/2020, 128.

čini država sveta. Uz relativno dostupnu hardversku opremu, pristup internetu ima većina stanovništva planete². U rasprostranjenosti je upotrebi kao tehnologija pomoću koje svako može pristupiti velikom broju informacija, deliti ih, razmenjivati i pristupati različitim sadržajima. Osim što stvara tehničke mogućnosti da se informacije među korisnicima slobodno dele, internet pak ne pruža nikakve garancije u pogledu pouzdanosti i autentičnosti informacija koje se u različitim oblicima razmenjuju. Ključna novina koju blokčejn tehnologija donosi u postojeći sistem umrežene razmene informacija jeste mogućnost da se obezbedi tehnička potvrda autentičnosti informacije/sadržaja koji se na internetu koristi. Primera radi, pre pojave blokčejn tehnologije, titulari prava intelektualne svojine mogli su dokazivati svojstvo nosilaca prava isključivo određenim dokazom o pravnom osnovu sticanja – uverenjem o registraciji/deponovanju koje izdaje nadležni upravni organ, ugovorom o prenosu prava, rešenjem o nasleđivanju i slično. Pribavljanje ovakvih dokaza podrazumeva nužan utrošak različitih resursa – vremena, novca za različite vrste overa i taksi, i slično. Primenom blokčejn tehnologije omogućava se objektivno i precizno tehničko beleženje svake činjenice u vezi sa određenim pravom, počevši od njegovog nastanka pa do svakog daljeg raspolaganja. Blokčejn suštinski predstavlja svojevrsan katalog svih transakcija u vezi sa određenim sadržajem, pri čemu sama mreža nije centralizovana i kontrolisana od pojedinca, već je decentralizovana i dostupna/proverljiva od strane svakog korisnika tehnologije³. U kontekstu prava žiga, ovo znači da blokčejn tehnologija omogućava beleženje podataka o nosiocu prava bez posrednika, uz garanciju pouzdanosti informacija koje su svima lako i slobodno dostupne, kao i beleženje svih podataka o prenosu ili ustupanju prava na korišćenje oznake. Dalje, blokčejn može naći upotrebu u procesima provere autentičnosti robe u transportu, što bi bitno uticalo na efikasnost zaštite žiga na granici. Jednostavno, dok su klasične tehnologije omogućavale laku i brzu razmenu informacija, blokčejn tehnologija odlazi korak dalje i donosi mogućnost potvrde istinitosti i tačnosti informacija koje se lako prenose. Jednu od svojih najuspešnijih primena blokčejn tehnologija je postigla kroz Bitcoin, kriptovalutu⁴ koja se na njoj zasniva. Svoj pun potencijal u pravu žiga mogla bi ostvariti onda kada bi svi registri uspostavili svoje baze primenom ove tehnologije – prvi koraci u tom pravcu već su učinjeni od strane Evropskog zavoda za intelektualnu svojinu i nekolicine nacionalnih zavoda država članica⁵. Takođe, Svetska organizacija za intelektualnu svojinu čini određene napore u cilju

2 Prema podacima sa internet portala www.statista.com 62.5% svetske populacije imalo je pristup internetu u januaru 2022. godine.

3 Srđan Dejanović, „Blokčejn tehnologija i njen uticaj na autorsko pravo“, *Intelektualna svojina u digitalno doba* (ur. D. V. Popović), Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2020, 107 i dalje.

4 Rainer Kulms, „Bitcoin – digitalna valuta između privatnog uređenja i regulatorne intervencije“, *Pravo i privreda* (ur. M. Vasiljević), 4–6/2014, 288 i dalje.

5 Zavod za intelektualnu svojinu Evropske unije objavio je da su neke od njegovih elektronskih baza prešle na upotrebu blokčejn tehnologija – više vid. <https://euipo.europa.eu/ohimportal/en/news/-/action/view/8662923>, (pristupljeno: 29.04.2022).

promovisanja prednosti upotrebe blokčejn tehnologije u ostvarivanju zaštite prava intelektualne svojine⁶. Ipak, za sada se budućnost sa toliko pojednostavljenim mehanizmom raspolaganja žigovima uz eliminisanje posredničke uloge nadležnog organa čini suviše idealističnom i dalekom – upotreba blokčejn tehnologije ima i svoje nedostatke u vidu velikih energetske utrošaka potrebnih za njeno pravilno funkcionisanje, te nije realno očekivati veliku revoluciju na ovom polju u dogledno vreme.

Sledeći pojam koji je potrebno upoznati u kontekstu upotrebe žigom zaštićenih oznaka u virtuelnom prostoru jeste pojam „pametnih ugovora“⁷ (*smart contracts*). Pametni ugovor je u osnovi softverski kod koji pokreće transakcije ukoliko dođe do ispunjenosti uslova koji su u samom kodu određeni. Oni najčešće sadrže instrukcije u formi ako/onda, primera radi – ukoliko se na određeni račun uplati data vrednost kriptovalute, onda se omogućava pristup određenom digitalnom sadržaju/primerku dela. Prednost pametnih ugovora je što se njima automatizuju procesi koji se inače odvijaju uz znatan utrošak transakcionih troškova. Omogućavaju različite oblike razmena eliminišući neizvesnosti oko ispunjenosti uslova koji treba da se steknu radi ostvarenja nekog posla, pružajući tako pouzdane garancije u pogledu ostvarenog činjeničnog stanja. Pojam pametnog ugovora definisan je i Zakonom o digitalnoj imovini⁸ koji je stupio na snagu 2020. godine. Zakon definiše pametan ugovor kao *kompjuterski program ili protokol, zasnovan na tehnologiji distribuirane baze podataka ili sličnim tehnologijama, koji, u celini ili delimično, automatski izvršava, kontroliše ili dokumentuje pravno relevantne događaje i radnje u skladu sa već zaključenim ugovorom, pri čemu taj ugovor može biti zaključen elektronski putem tog programa ili protokola*⁹.

Svoju primenu u oblasti prava žiga pametni ugovori mogu naći u različitim oblicima raspolaganja u digitalnim okruženjima zasnovanim na blokčejn tehnologiji – primera radi, licenciranju, prenosu i slično. Najjednostavniji primer bi izgledao ovako: subjekat A stiče pravo na upotrebu žigom zaštićene oznake za određenu svrhu ukoliko uplati određenu vrednost kriptovalute na račun subjekta B. Nakon isteka određenog vremena, subjekat A gubi pravo na korišćenje. Isti primer primenjiv je i za prenos prava, u kom slučaju nema uslova vremenskog ograničenja sticanja. Dalje, pametni ugovori našli bi pri-

6 Svetska organizacija za intelektualnu svojinu oformila je posebnu grupu posvećenu definisanju standarda za podršku primeni blokčejn tehnologije u procesima vezanim za prava intelektualne svojine, više vid. na: <https://www.wipo.int/cws/en/blockchain-and-ip.html>, (pristupljeno: 29.04.2022).

7 Predrag Cvetković, „Pravna odgovornost u kontekstu veze blokčejn tehnologije i pametnih ugovora – uvodna razmatranja“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu* (ur. I. Pejić), 89/2020, 83 i dalje.

8 Zakon o digitalnoj imovini, *Sl. glasnik RS*, 152/2020.

9 Nije sasvim jasna definicija pametnog ugovora koju sadrži citirana odredba zakona. Zabunu unosi drugi deo norme koji se poziva na već zaključeni ugovor koji može biti zaključen elektronski putem predmetnog programa ili protokola. Ovakvo određenje ukazuje da je za postojanje pametnog ugovora neophodno da postoji neki drugi ugovor, što u praksi često nije slučaj.

menu i u održavanju žiga u važnosti, uplati administrativnih taksi za produženje važnosti, uspostavljanju založnog prava i slično.

Svakako je važno razumeti i da osim pojmovne sličnosti, pametni ugovori imaju bitne sadržinske razlike u odnosu na tradicionalni pojam ugovora u obligacionom pravu¹⁰. Pre svega, bez obzira na usavršenost softverskog koda kojim su određeni uslovi pametnog ugovora, čini se nezamislivim da se na ovaj način može u celosti eliminisati uloga ljudskog faktora u određenim raspolaganjima. Posmatrano kroz pravo žiga, ovo znači da recimo ocenu ispunjenosti uslova za priznanje žiga može da sprovodi samo čovek, budući da pitanje generičnosti i distinktivnosti oznaka zavisi od različitih okolnosti subjektivnog doživljaja prosečnog potrošača – dakle, sticanje žiga ne može se regulisati pametnim ugovorom budući da uslovi zaštite zavise od faktora koje nije moguće tehnički jednoobrazno odrediti. Dalje, otvorena pitanja kod pametnih ugovora svakako uključuju pitanje identifikacije subjekata razmene, budući da su pseudo-identiteti jedna od osnovnih prednosti razmena i interakcija u sistemima zasnovanim na novim tehnologijama poput blokčejna i pametnih ugovora. Dalje, otvorena su i pitanja pravnih sredstava za slučaj povrede ugovorenih obaveza, nadležnosti za slučaj eventualnih sporova. Ipak, pametni ugovori nalaze svoju primenu tamo gde je odnose između učesnika razmene moguće svesti na objektivne i tehnički lako utvrdive činjenične okolnosti¹¹.

Razumevanje pojma pametnih ugovora približava nas pojmu nezamenjivih tokena koji su privukli posebnu pažnju stručne javnosti u poslednjih godinu dana¹². Kako bismo razumeli pojam nezamenjivih tokena, neophodno je da prvo predstavimo pojam tokena uopšte. Tehnički pojam tokena podrazumeva niz digitalnih informacionih jedinica izraženih u formi softverskog koda¹³. Kod sadrži digitalni zapis o određenoj vrednosti, zabeležen na blokčejnu kriptografskim protokolom. Pravno gledano, tokeni su digitalni zapis imovine određene vrednosti – to može biti pravo, materijalna ili nematerijalna stvar. Zakon o digitalnoj imovini definiše pojam digitalnog tokena kao *vrstu digitalne imovine i označava bilo koje nematerijalno imovinsko pravo koje u digitalnoj formi predstavlja jedno ili više drugih imovinskih prava, što može uključivati i pravo korisnika digitalnog tokena da mu budu pružene određene usluge*. Navedenu definiciju tumačimo uzimajući u obzir i prethodno pojmovno određenje digitalne imovine kao *digitalni zapis vrednosti koji se može digitalno kupovati, prodavati, razmenjivati ili prenositi i koji se može*

10 Mateja Durović and Andre Janssen, „The Formation of Blockchain-Vased Smart Contacts in the Light of Contract Law“, *European Review of Private Law*, 26/2018, 753 *et seq.*

11 Više o pametnim ugovorima vid. Dragan Milić, „Mogućnost primene blockchain tehnologije u autorskom pravu“, *Intelektualna svojina i internet 2018* (ur. D.V. Popović), Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2018, 125 *et seq.*

12 Pınar Caglayan Aksoy, Zehra Ozga Uner, „NFTs and copyright: challenges and opportunities“, *Journal of intellectual property law and practice*, 16/10, 2021, 1115.

13 Za detaljno pojašnjenje pojma softverskog koda i njegovog pravnog tretmana vid. Sanja Radovanjić, *Ugovor o licenci softvera*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2012.

koristiti kao sredstvo razmene ili u svrhu ulaganja, pri čemu digitalna imovina ne uključuje digitalne zapise valuta koje su zakonsko sredstvo plaćanja i drugu finansijsku imovinu koja je uređena drugim zakonima, osim kada je drugačije uređeno ovim zakonom.

Postupak u kojem se određena imovina vezuje za token naziva se tokenizacijom (eng. *minting*), otpremanjem tokena. Najpoznatiji primer tokena svakako je Bitcoin, kriptovaluta koja je nastala u potrebi da se pojednostave finansijske transakcije i eliminišu posrednici u vidu banaka i drugih učesnika čije su usluge generisale dodatne troškove za učesnike transakcije. Vraćajući se ovde na pojam blokčejn tehnologije i njenu osnovnu prednost – garanciju tačnosti informacije koja se prenosi, jasno je da tokeni imaju posebnu ulogu u bilo kakvim vrednosnim razmenama koje se vrše upotrebom blokčejna.

Iako u svetu ne postoji jedinstvena klasifikacija vrsta tokena, za ovaj rad najznačajnija je podela na zamenjive i nezamenjive tokene. Suštinski razlika u ovim vrstama analogna je razlici u novcu (primera radi, jedna novčanica od sto dinara može se zameniti sa dve novčanice od po pedeset dinara) i određenom umetničkom delu koje je jedinstveno i time nezamenjivo. Zamenjivi tokeni nisu jedinstveni, imaju promenjivu sadržinu i mogu se zameniti za druge tokene iste vrste. Sa druge strane, nezamenjivi tokeni (eng. *non-fungible tokens, NFTs*) se ne mogu razmeniti, oni su jedinstveni i upravo zbog toga su posebno vredni. Prirodno, tokeni koji služe za plaćanja su uvek zamenjivi tokeni, dok tokeni koji predstavljaju neki drugi oblik imovine (intelektualnog dobra) mogu biti i nezamenjivi, u zavisnosti od okolnosti. Da li će token biti zamenjiv ili ne zavisi upravo od pametnog ugovora koji je za njega vezan. Ukoliko pametni ugovor koji je vezan za određeni token koristi jedan tehnički standard definisanja uslova¹⁴, token će biti zamenjiv. Ukoliko pametni ugovor uz token sadrži drugi tehnički standard definisanja uslova, na način da se uspostavlja jedinstvenost vrednosti i nezamenjivost tog tokena sa drugim tokenima, onda je reč o nezamenjivim tokenima. Oni uspostavljaju jedinstvenu vezu između predmeta tokenizacije i samog tokena, što omogućava vlasniku da se legitimise kao jedini vlasnik određene digitalne imovine. Dva su nužna elementa koje sadrži svaki nezamenjivi token – takozvani identitet (eng. *ID*) tokena koji je izražen u nizu cifara koje se generišu prilikom kreiranja tokena. Drugi element je adresa pametnog ugovora – misli se na adresu na blokčejn mreži koja je vidljiva svakome ko joj pristupi. Ova kombinacija dva koda je jedinstvena i to je ono što u osnovi čini srž nezamenjivog tokena. Pored ovih elemenata, nezamenjivi token može sadržati informaciju o digitalnom novčaniku onoga koji je kreirao token, kao i link koji vodi ka sadržaju koji je predmet tokenizacije. Važno je razumeti da token nije isto što i digitalni sadržaj (primera radi, fotografija, oznaka ili pesma), već je token jedinstveni digitalni zapis koji je vezan za predmetni sadržaj usled čega takav digitalni primerak postaje jedinstven u digitalnom svetu.

14 Andres Guadamuz, „The treachery of images: non-fungible tokens and copyright“, *Journal of intellectual property law and practice*, 16/10, 2021, 1367 et seq.

Posebnu pažnju javnosti u poslednjih godinu dana privukla je tokenizacija primeraka digitalne umetnosti i različite nematerijalne imovine iz video igara. Primera radi, predmet tokenizacije može biti određena posebna moć nekog lika iz video igrice, isto kao i originalni digitalni primerak fotografije. Predmet tokenizacije mogu biti i materijalne stvari, poput originalnog rukopisa ili fizičkog automobila. Dva su događaja koja su posebno nagovestila pomamu za nezamenjivim tokenima. Prvi se dogodio u martu 2021. godine, kada je Majk Vikelman digitalni primerak slike „Prvih 5000 dana“ prodao u obliku nezamenjivog tokena za vrednost od šezdeset devet miliona dolara, putem digitalne platforme „Christie’s“¹⁵. Ovaj nezamenjivi token za predmet ima fajl – kolaž 5000 fotografija koje je on sam sačinio u periodu od 2007. do 2021. godine. Fajl je tokenizovan u februaru 2021. godine, a nakon mesec dana otkupljen na aukciji za pomenuti iznos. Vlasnik nezamenjivog tokena stekao je veliki digitalni fajl i propratni softverski kod kojim se garantuje da je on jedini vlasnik ovakvog digitalnog zapisa primerka dela, te da je pravo na njemu stekao u određenom trenutku isplatom određene vrednosti. Zanimljivo, sticalac time nije stekao i autorsko pravo na kolažu fotografija, već isključivo pravo svojine na tokenu – jedinstvenom digitalnom zapisu vezanom za digitalni primerak dela.

Drugi događaj desio se takođe u martu 2021. godine, kada je vlasnik i osnivač kompanije Tvider prodao svoj prvi tvit¹⁶ u formi nezamenjivog tokena na platformi pod nazivom „Valuables“ za vrednost od dva i po miliona dolara. Sticalac nezamenjivog tokena stekao je sertifikat koji je pripremio Džek Dorsi, kao i metapodatke o prvom tvitu uključujući datum kada je objavljen i njegovu sadržinu¹⁷.

Nakon pomenutih događaja, svet je zahvatila pomama za nezamenjivim tokenima, koja podrazumeva velika ulaganja u promet ovim novim oblikom imovine. Razumno pitanje koje se nameće iz gornjih primera je – zbog čega je ovakav izraz određene materijalne i nematerijalne imovine toliko vredan, zbog čega sticaoci plaćaju milione dolara kako bi ih stekli, šta tačno on donosi? Na prvom mestu, jedinstvenost stečenog primerka je ono što nezamenjive tokene specifičnih materijalnih i nematerijalnih dobara čini posebno vrednim. Mogućnost da se bude jedini vlasnik nečega, pa makar to bila i jedna nova digitalna dimenzija već postojeće imovine, privlači strastvene kolekcionare. Dalje, garancija autentičnosti informacije o vlasništvu bez potrebe za bilo kakvom posredničkom uslugom potvrde sama po sebi ima određenu vrednost – primera radi, kako bi se dokazalo vlasništvo nad nepokretnošću

15 Za više informacija i prikaz samog dela na platformi vid. <https://www.christies.com/features/Monumental-collage-by-Beeple-is-first-purely-digital-artwork-NFT-to-come-to-auction-11510-7.aspx>, (pristupljeno: 29.04.2022).

16 Vest o ovoj prodaji obišla je čitav svet, o tome je pisao i portal Bi-Bi-Si: <https://www.bbc.com/news/business-56492358#:~:sim;:text=Twitter%20founder%20Jack%20Dorsey&hx0027;s%20first,by%20Mr%20Dorsey%20for%20charity>.

17 P.C. Aksoy, Z. O. Uner, „NFTs and copyright: challenges and opportunities“, *Journal of intellectual property law and practice*, 16/10, 2021, 1115.

neophodno je priložiti odgovarajući izvod iz lista nepokretnosti koji izdaje nadležni organ. Za razliku od navedenog, vlasništvo nad tokenizovanom imovinom nepobitno je potvrđeno informacijom sadržanom u tokenu koja je svima vidljiva i lako dostupna. Isto važi i za informaciju o vrednosti imovine, prethodnim transakcijama koje su za nju vezane. Dalje, tokeni kojima raspolaže pojedinac mogu se lako predstaviti i proveriti u tzv. digitalnim novčanicima (eng. *wallet*)¹⁸ – u virtuelnom prostoru, ovo je jednako mogućnosti da sa sobom u novčaniku nosimo i možemo pokazati raznolike vrednosti kojima raspolažemo. Zatim, blokčejn tehnologija omogućava i postojanost digitalne imovine kojom sticalac raspolaže, čuvajući je tako od rizika koji bi je inače mogli ugroziti ili uništiti. Za razliku od tradicionalnih tehnologija koje nisu mogle efikasno sprečiti neograničeno umnožavanje digitalnih primeraka istog dela, sada je moguće lako identifikovati svojevrsni original digitalnog primerka. Iz ovog razloga nezamenjivi tokeni zavređuju posebnu pažnju nosilaca autorskih i srodnih prava.

Pre nego što se osvrnemo na implikacije koje nezamenjivi tokeni donose u pravo žiga, razjasnićemo još i kako izgleda proces pretvaranja određenog sadržaja u formu nezamenjivog tokena – proces tokenizacije određene imovine. Radi ilustracije, autor ovog rada tokenizovala je digitalni primerak svog objavljenog rada „Originalnost autorskog dela – (ne)dovoljan uslov autorsko-pravne zaštite?“¹⁹, i taj proces podrazumevao je sledeće korake primenjive na bilo koji sadržaj/imovinu koja može biti predmet tokenizacije. Prvi korak podrazumeva odabir imovine koja je predmet tokenizacije – u ovom slučaju, reč je o originalnom tekstu kojim je predstavljen stručni rad sačinjen upotrebom Word programa. Sledeći korak je odabir blokčejn platforme na kojoj se želi tokenizovati sadržaj – trenutno je u svetu najpopularnija Ethereum platforma²⁰, pri čemu se platforme međusobno razlikuju po brojnim parametrima, troškovima pristupa (neke su slobodne neke ne), mogućnostima razmene sa drugim platformama i slično. Dalje, nužan korak u ovom procesu je otvaranje digitalnog novčanika, što je takođe moguće učiniti na različitim platformama i pod različitim uslovima²¹. Naposletku, pristupom na jednu od platformi gde se može izvršiti automatska tokenizacija sadržaja pritiskom na odgovarajući taster, nakon što je digitalni fajl priložen u potrebnoj formi, napravljen je nezamenjivi token koji se može videti na sledećem linku: <https://mintable.app/m/item/m/9wq6E8UT1ex5pSH>. Posebno je zanimljivo da autoru rada prilikom kreiranja ovog tokena ni u jednom koraku nije zatražena identifikacija ličnim podacima, niti bilo kakva finansijska transakcija sredstvima na

18 *Ibid.*

19 U pitanju je rad objavljen u *Zborniku radova sa onlajn konferencije Udruženje pravnika u privredni Srbije i časopisa „Pravo i privreda“*, 2021, dostupno na: <http://www.pravniciuprivredi.org.rs/index.php/sr/publikacije/244-casopis-4-2023>.

20 Dostupna na: www.ethereum.com.

21 Trenutno najviše korišćene su sledeće: Mintable, OpenSea, Rarible, Foundatino, Super-Rare, NiftyGateway.

kreditnim karticama ili u drugom obliku. Drugim rečima, isti sadržaj mogao je tokenizovati kao svoj bilo ko ko bi imao potrebno tehničko znanje i prisup računaru na kojem je sačuvan predmetni fajl. U čemu je vrednost ovakvog nezamenjivog tokena, imajući u vidu da je predmetni rad objavljen i javno dostupan u Zborniku arhiviranom na zvaničnoj internet prezentaciji izdavača? Ovakav token trenutno nema posebnu vrednost, međutim mogao bi je imati ukoliko se kroz nekoliko godina ispostavi da je predmetni rad doneo svetsku revoluciju u polju autorskog prava – tada bi onaj koji raspolaže jedinstvenim digitalnim primerkom koji je lično autor u samo jednom primerku tokenizovala u vreme kada je rad nastao mogao u takvom vlasništvu pronaći određenu vrednost i satisfakciju.

Osvrnućemo se sada i na pojam metaverzuma koji takođe dobija na velikom značaju u poslednjih godinu dana. Iako mnogi povezuju pojam metaverzuma sa jednim od najvećih projekata rebrendiranja u poslednjih godinu dana – prelazak sa naziva Fejsbuk na naziv Meta²², zapravo pojam metaverzuma nema neposredne veze sa ovim procesom. Metaverzum je generičan naziv za virtuelni svet koji podrazumeva nove oblike ljudske interakcije. Kompanija Meta samo je jedna od onih koje stvaraju sopstvene virtuelne platforme – metaverzume. Zapravo je reč o platformama dostupnim pristupom različitim aplikacijama dostupnim na internetu, koje uz upotrebu posebne hardverske opreme²³ omogućavaju sasvim nova virtuelna i čulna iskustva. Primera radi, omogućavaju korisniku da oseti mirise, ukuse ili slične nadražaje iz virtuelnog sveta kroz koji se kreće u obliku avatara. Suvišno je reći da metaverzumi otvaraju nebrojene mogućnosti za različite oblike ljudske interakcije – od zabavnih igara, edukativnih i društvenih programa, do trgovinskih i drugih razmena. Nesporno je da se i kroz metaverzume ljudi kreću opažajući oznake koje često mogu biti žigom zaštićene oznake koje se već koriste u realnom svetu. Sporna pitanja koja se ovde nameću jesu da li se neovlašćena upotreba žigom zaštićenih oznaka u metaverzumu može smartati povredom prava, kojim pravnim sredstvima se ona efikasno može sprečiti, da li se upotrebom oznake u virtuelnom prostoru zadovoljava i uslov upotrebe u kontekstu tradicionalnih pravila prava žiga, i slično. Ova pitanja biće predmet razmatranja u trećem delu rada.

Nakon što smo pojasnili pojmove pametnih ugovora, blokčejn tehnologije, nezamenjivih tokena i metaverzuma, u izlaganju koje sledi osvrnućemo se i na aktuelne sporove iz uporedno pravne prakse koji nagoveštavaju izazove koje pred nosioce prava intelektualne svojine donose pomenute tehnologije.

22 O čitavom projektu plasiranja Meta oznake vid.: <https://about.fb.com/news/2021/10/facebook-company-is-now-meta/>.

23 Najpoznatiji primer takve opreme trenutno je Oculus Quest – set posebne vrste naočara i para rukavica koje omogućavaju različite čulne nadražaje prilikom interakcije u metaverzumu. Kako izgleda ova oprema i koje su njene karakteristike videti na: https://store.facebook.com/quest/products/quest-2/?utm_source=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F&utm_medium=organicsearch (pristupljeno: 29.04.2022).

3. SUDSKA PRAKSA

Pre pojave prvih velikih sporova u vezi sa upotrebom žigova u prometu nepovratnim tokenima u metaverzumu, uticaj novih tehnologija na prava intelektualne svojine komentarisana je uglavnom samo u teorijskim okvirima. Prvi veliki sporovi pojavili su se sa pojavom velikih ostvarenih profita koji su privukli pažnju nosilaca prava, usled čega dolazi i neizbežna potreba da se stručna javnost upozna sa izazovima koji se postavljaju pred efikasnu pravnu zaštitu.

Jedan od trenutno najviše komentarisanih sporova zbog povrede žiga upotrebom oznake za obeležavanje tokenizovane digitalne robe u metaverzumu pripada modnoj industriji. Reč je o žigom zaštićenoj oznaci čuvenog francuskog proizvođača torbi i modnih aksesoara koji već više od jednog veka posluje pod krovnim brendom Hermes. Sa prisutnošću u preko četrdeset država sveta i prosečnom cenom od nekoliko hiljada dolara po komadu proizvoda, važi za jednog od najpoznatijih svetskih proizvođača luksuzne robe. Kompanija je između ostalog nosilac žiga Birkins, što je ujedno i naziv jednog od poznatih modela kožne ženske torbe. Spor je nastao povodom upotrebe oznake Metabirkins za obeležavanje nezamenjivih tokena koji za predmet imaju virtuelne torbe koje je u metaverzumu prodavao umetnik Mejson Rothčajld²⁴. Iako Metabirkins torbe jasno podržavaju dizajn Birkins torbi, razlikuju se po određenim detaljima. Prodaja Metabirkins torbi pokazala se kao izuzetno uspešan projekat ovog umetnika, pri čemu je najskuplji primerak prodat za iznos od četrdeset i pet hiljada dolara. Ovakav nezamenjivi token osim što je nosilac kapitala određene vrednosti za njegovog imaoaca, takođe za predmet ima i digitalne primerke robe pogodne za upotrebu od strane avatara vlasnika tokena u metaverzumu.

Kompanija Hermes podnela je tužbu nadležnom sudu u Njujorku, zhteavajući da se utvrdi povreda žiga Birkins u reči i povreda žiga kojim se štiti izgled proizvoda – čuvene Berkins torbe. U tužbi se tvrdi da umetnik koristi oznaku u virtuelnom prostoru u komercijalne svrhe, stvarajući utisak da je takva upotreba ovlašćena od strane nosioca prava, što ne odgovara istini. Odbrana umetnika zasnivala se na argumentu da su virtuelne torbe koje je on napravio i plasirao zapravo umetnički izraz komentara o surovoj upotrebi životinjskog krzna u proizvodnji Hermesa, za torbe koje su neprimereno skupe. On tvrdi da tu nije reč o upotrebi žiga u prometu, budući da token sam po sebi ne predstavlja ništa više od značenja poruke koju je umetnik nastojao da pošalje. Smatra da je reč o slobodi govora i komentarisanja u obliku parodije, te da je zahtev nosioca žiga sledstveno neosnovan. Pozivao se na praksu gde je zauzet stav da se žig može slobodno koristiti u umetničkim delima pod uslovom da u takvoj upotrebi ne vrši funkciju upućivanja na (pogrešno) poreklo. U martu 2022. godine tužilac je izmenio tužbu, dodajući navode i

24 Detaljne informacije o sudskom predmetu, uključujući hronološki prikaz preduzetih radnji, dostupni su na: <https://dockets.justia.com/docket/new-york/nysdce/1:2022cv00384/573363>, (pristupljeno: 29.04.2022).

dokaze i poznatosti svog žiga i izgleda proizvoda, ukazujući takođe na detalje o umetnikovim planovima prodaje i stečenom profitu, insistirajući na tome da odbrana zasnovana na slobodi umetničkog izražavanja ne može biti osnovana i otkloniti odgovornost za radnju koja ima očit ekonomski motiv. Takođe navodi i da bi omogućavanje ovakve upotrebe žigom zaštićene oznake od strane trećih neovlašćenih lica vodilo uzurpiranju virtuelnog prostora i onemogućavanju korišćenja njegovog potencijala od strane nosioca prava, kome bi ono izvorno trebalo da pripada. Imajući u vidu da je postupak u ranoj fazi, stručna javnost pažljivo prati razvoj koji bi mogao da bude od velikog uticaja na dalju sudsku praksu.

Još jedan od sporova koji ukazuje na brojne izazove koje upotreba nepovratnih tokena u metaverzumu donosi nosiocima prava je spor između poznatog proizvođača sportske obuće i odeće, kompanije Najki, i poznate platforme za onlajn prodaju obuće, Sport Iks²⁵. Specifičnost ovog slučaja je u tome što platforma za onlajn prodaju inače prodaje autentične modele Najki patika, i u te svrhe neometano koristi oznake radi promocije ovih proizvoda. Nakon što je Sport Iks u metaverzumu plasirao virtuelne patike pod nazivom Najki, pri čemu su ovakvi digitalni primerci nuđeni u formi nezamenjivih tokena, nosilac žiga podneo je tužbu za utvrđenje povrede žiga budući da je oznaka korišćena bez njihovog ovlašćenja. Vlasnici ovih tokena naravno ne stižu pravo na realnom primerku patika, već stižu pravo na virtuelnom primerku koji se čuva u posebnoj virtuelnoj prodavnici Sport Iks. Interes za ovakvu kupovinu našli su oni potrošači koji patike ne posmatraju kao odevni predmet sa standardnom namenom, već ih vide kao kapital koji je vredno imati u svojoj kolekciji. Sport Iks se brani od tužbenog zahteva proizvođača patika time što tvrdi da on kao prodavac autentičnih Najki patika ima pravo da oznaku koristi kako bi takve proizvode i promovisao, pri čemu je njihova aktivnost u metaverzumu jedan oblik promocije onih proizvoda koje u stvarnosti nude.

Vredan pažnje je i postupak između velike produkcijske kuće Miramax i poznatog režisera Kventina Tarantina, povodom kulturnog filma Petparačke priče. Tarantino je sedam digitalnih kopija originalnog rukopisa scenarija za ovaj film stavio u formu nezamenjivih tokena koji su potom ponuđeni na aukciji²⁶. Imajući u vidu popularnost filma, kao i činjenicu da originalni rukopis sadrži i njegove lične komentare na određene delove kao i prikaze određenih scena u izvornom obliku, pre nego što su prilagođene, jasno je da za ljubitelje ovog filma i kolekcionare ovakva imovina može imati nemerljivu vrednost. Budući da su autorska i srodna prava na filmu preneti još devedesetih godina produkcijskoj kući koja je organizovala njegovu proizvodnju,

25 Komentar slučaja može se videti na: <https://www.thefashionlaw.com/nike-names-stockx-in-lawsuit-over-sale-of-unauthorized-sneaker-centric-nfts/> (pristupljeno 29.04.2022.).

26 LaTessa Gray, „Lights, camera, legal action: Quentin Tarantino in litigation with Miramax over NFT rights“, *World Trademark Review*, dostupno na: <https://www.worldtrademarkreview.com/lights-camera-legal-action-quentin-tarantino-in-litigation-miramax-over-nft-rights/>, (pristupljeno 29.04.2022.).

ovaj postupak režisera privukao je posebnu pažnju nosioca prava. Pored toga, produkcijska kuća je i nosilac brojnih žigova kojima se štiti naziv filma za različite robe i usluge. Protiv režisera je podneta tužba sa zahtevom za utvrđenje povrede autorskog prava i žiga, a njegova odbrana zasniva se na argumentu da tokenizacija originalnog rukopisa ne može da se podvede ni pod jedno ovlašćenje sticaooca autorskog prava, posebno ne imajući u vidu tekst ugovora iz devedesetih godina prošlog veka kada nisu mogli ni da se naslute ovakvi oblici iskorišćavanja dela. Spor je takođe u toku te ostaje da se vidi kakva će biti odluka suda i koje će sve smernice doneti budućoj sudskoj praksi.

Ovaj spor ukazuje na brojna pitanja koja nezamenjivi tokeni otvaraju i na polju autorskog prava. Primera radi, šta se dešava sa tokenizacijom imovine na kojoj neko drugi ima autorsko pravo? Šta se dešava sa tokenizacijom dobara koja su u javnom domenu? Da li se proces tokenizacije nekog dela može smatrati radnjom koja spada u isključiva ovlašćenja nosilaca autorskog i srodnih prava, onako kakvim ih poznaje postojeća zakonska regulativa? Da li se prenosom tokena može preneti i autorsko pravo? Imajući u vidu da bi odgovori na ova pitanja prevazišli okvire ovog rada čiji je fokus pre svega na pravu žiga, zaključićemo samo da je značaj autorskog prava u novim tehnologijama posebno važan, te da je vredna pažnje svaka stručna analiza koja za predmet ima i ovo polje.

4. PRAVNE POSLEDICE KORIŠĆENJA NEZAMENJIVIH TOKENA

Analiza pravnih implikacija pojave nezamenjivih tokena na pravo žiga može se podeliti u dve celine. Jedna obuhvata pitanja skopčana sa upotrebom žigom zaštićenih oznaka za obeležavanje nezamenjivih tokena u njihovom prometu u metaverzumima. Druga celina predstavlja pitanja skopčana sa tokenizacijom samog prava kojim se štiti oznaka – ispitaćemo da li je ovo tehnički moguće i da li nosioci prava uopšte imaju interes da svojim pravom raspolazu i u ovom obliku.

4.1. *Upotreba žigom zaštićenih oznaka radi obeležavanja tokena*

Prvo pitanje na koje je važno dati precizan odgovor jeste da li upotreba žigom zaštićene oznake za potrebe obeležavanja predmeta nezamenjivih tokena spada u korpus isključivih ovlašćenja nosilaca žiga. Polazeći od standardne definicije isključivog prava koje uživa nosilac²⁷, sledi da odgovor na ovo pitanje zavisi od toga da li se nezamenjivi tokeni mogu smatrati proizvodima sličnim robama odnosno uslugama iz spiska određene registracije, kao i da li se digitalni primerci robe odnosno usluge koji su predmet tokenizacije mogu smatrati robom koja je slična onoj iz zaštićenog spiska koji je obuhvaćen registracijom. Veliki porast broja prijava za žigove koje se odnose na proizvode

27 Zakon o žigovima, *Službeni glasnik RS*, 6/2020, odredbom člana 49. propisuje ovlašćenja nosioca žiga.

iz klase 9 Ničanske klasifikacije²⁸ nagoveštava da nosioci prava radije biraju da otklone rizike skopčane sa ovom dilemom i ciljano proširuju zaštitu svojih žigova registrovanih za „standardne“ proizvode i na „virtuelne oblike“, kojom prilikom izričito u spiskovima proizvoda za koje se zaštita traži navode i nezamenjive tokene²⁹. Navedeno pitanje od značaja je ne samo zbog utvrđivanja povrede prava, već se može pojaviti kao relevantno u postupcima prestanka žiga zbog nekorišćenja. Primera radi, ukoliko nosilac žiga koristi oznaku samo radi obeležavanja digitalnih tokenizovanih primeraka robe koja je predmet zaštite, postavlja se pitanje da li bi se takva upotreba smatrala ozbiljnim korišćenjem zaštićene oznake u prometu³⁰. Kao primer možemo uzeti žig registrovan za klasu 30 – čokolade. Pod pretpostavkom da nosilac žiga ne stavlja u realan promet čokolade pod oznakom koja je predmet zaštite, već oznaku koristi jedino u metaverzumu gde u svojoj virtuelnoj prodavnici na prodaju nudi tokenizovane primerke ove poslastice, sporno je da li bi se smatralo da time ispunjava svoju obavezu korišćenja žiga.

Polazeći od toga da zaštita žiga obuhvata upotrebu u odnosu na slične robe i usluge, a ne samo identične, primenićemo standardizovana metodološka pravila ocene sličnosti³¹ i sprovesti analizu sličnosti između patika i virtuelnih patika. Sličnost između proizvoda se ceni sa aspekta prirode roba, njihove namene, načina korišćenja, međusobne zamenljivosti, distributivnih kanala, aktuelnih i potencijalnih kupaca, uobičajenog porekla u smislu mesta proizvodnje i uobičajenog mesta prodaje. Primenjujući svaki od ovih kriterijuma na primer patika i tokenizovanih virtuelnih patika, sledi da sličnost između ovih proizvoda ne postoji. Ovakav zaključak navodi na pitanje da li je svrsishodnije da nosioci prava podnose nove prijave kojima će obuhvatiti i virtuelne robe i usluge, ili je potrebno da se redefiniše pristup oceni sličnosti uvođenjem nekog dodatnog kriterijuma. Naposljetku, potrebno je poći i od primarne funkcije oznake zbog koje joj pravo pruža zaštitu – da li se podobnost oznake da služi kao identifikator porekla proizvoda uopšte narušava upotrebom od strane neovlašćenih lica za potrebe obeležavanja roba i usluga u digitalnom obliku? Imajući u vidu reakcije nosilaca žigova na dosadašnje slučajeve neovlašćenog korišćenja kako su komentarisani u prethodnom delu rada, čini se da je suštinski motiv sprečavanje narušavanja reputacije oznake i pouzdanosti informacija koje sa sobom nosi, a ne odbrana od opasnosti nastanka zabune o poreklu.

---

28 Najnovija verzija Ničanske klasifikacije dostupna je na internet prezentaciji Zavoda za intelektualnu svojinu, vid: <https://www.zis.gov.rs/wp-content/uploads/klasifikacija-nicanska-11izdanje-2022.pdf>.

29 Primera radi, 1. marta 2022. godine podneta je međunarodna prijava broj 1655070 za žig Bubbotics, koja obuhvata jedino proizvode iz klase 9 – nezamenjive tokene. Prijava je podneta za teritorije Evropske unije, Sjedinjenih Američkih Država i Kanade.

30 Odredbe članova 59. i 82. Zakona o žigovima propisuju obavezu nosioca žiga da oznaku koristi, kao i pravne posledice nekorišćenja zaštićene oznake.

31 Metodologija postupanja Zavoda za intelektualnu svojinu u postupcima za priznanje žiga i u postupcima po registrovanim žigovima, 37. Dostupno na: <https://www.zis.gov.rs/prava/zig/>, (pristupljeno 02.05.2022.).

Sledeće važno pitanje svakako je identifikacija lica koje u virtuelnom prostoru neovlašćeno koriste tuđu oznaku. Jedna od osnovnih prednosti nove tehnologije je upravo minimum zahteva prema bilo kakvim formalnim uslovima koje učesnici na ovim tržištima treba da ispune kako bi na njima mogli da učestvuju – bilo kao ponudioci bilo kao korisnici. Činjenica da se ljudi kroz virtuelne prostore kreću i stupaju u interakcije često pod pseudoidentitetima, otvara kao sporno pitanje uspostavljanje odgovornosti za povrede prava koje se dešavaju. Čini se da će se ovaj problem rešavati na isti način kako trenutno funkcionišu platforme za klasičnu onlajn prodaju roba ili usluga – povrede prava rešavaju se primarno kroz interne politike zaštite samih platformi koje omogućavaju razmenu, a koje postupaju po prijavama nosilaca prava i uklanjaju sporne sadržaje. Takođe, platforme na kojima se trenutno vrše prometi tokenizovanom imovinom razlikuju se i po zahtevima identifikacije subjekata kojima se omogućava pristup – neke platforme imaju stroge zahteve dokazivanja identiteta učesnika, upravo radi omogućavanja pravne sigurnosti transakcija za koje garantuju. Takođe, praktično pitanje od značaja za nosioce žigova jeste pitanje nadgledanja i preventivnog monitoringa povreda prava. Očekivano je da će specijalizovani privatni subjekti koji trenutno pružaju usluge nadgledanja digitalnih tržišta poput društvenih mreža i platformi za onlajn prodaju proširiti polje svoga delovanja i na nove virtuelne prostore.

Još jedan važan izazov svakako je i uspostavljanje nadležnosti za rešavanje sporova zbog povrede žiga upotrebom oznake u metaverzumu. Ovo je bitna razlika u odnosu na pravnu zaštitu autorskog i srodnih prava, budući da je važnost žigova teritorijalno ograničena. Ukoliko nosilac prava ima registrovan žig isključivo, primera radi, u Republici Srbiji, postavlja se pitanje da li bi se mogao usprotiviti upotrebi žigom zaštićene oznake za digitalni proizvod koji je tokenizovalo lice koje se fizički nalazi u Kini, na platformi koja je u vlasništvu kompanije iz Sjedinjenih Američkih Država. Dok je sudska nadležnost nedvosmisleno određena državom u kojoj žig važi, pitanje važnosti takvog žiga u odnosu na radnju povrede u pomentuom primeru ne može se rešavati primenom principa koji su primenjivi na sad već tradicionalna tržišta na internetu – društvene mreže i druge. Naime, u slučaju metaverzuma ne postoje tačke vezivanja kao što su dostupnost ponude u određenoj državi, poreklo pružaoca usluge i slično. Jedina lako utvrdiva činjenica je činjenica sedišta kompanije koja je organizator metaverzuma ili platforme na kojoj se razmena obavlja, usled čega se može očekivati aktuelizacija teme odgovornosti posrednika. Jedno od mogućih rešenja je uspostavljanje posebnog sistema rešavanja sporova u vezi sa povredom žigova u metaverzumu, koji bi mogao da funkcioniše po sličnom principu po kojem se Svetska organizacija za intelektualnu svojinu trenutno rešava domenske sporove povodom neovlašćene upotrebe zaštićenih oznaka za domene sa .com ekstenzijom – za legitimaciju tužioca u ovim sporovima dovoljno je da dokažu da su nosioci žigova sa važenjem u bilo kojoj državi sveta.

4.2. Tokenizacija žigova?

Vraćajući se na tehničko određivanje pojma nezamenjivih tokena i činjenicu da predmet tokenizacije može biti različita imovina, odnosno prava, između ostalih, postavlja se i pitanje da li i sam žig kao pravo može biti predmet tokenizacije, kao i da li bi nosioci prava imali interesa za takav proces.

Kao što smo napred konstatovali, proces otpremanja tokena za određenu imovinu pogodan je pre svega za one sadržaje gde garancija jedinstvenosti datog primerka ima posebnu vrednost. Ovde treba napraviti jasnu razliku između same oznake (koja može biti vrednost po sebi i uživati autorskopravnu zaštitu), i isključivog prava na žigom zaštićenu oznaku. Jasno je da onaj koji osmisli oznaku može imati interesa za njenom tokenizacijom, iz istih razloga zbog kojih to može imati i autor bilo kakvog drugog sadržaja za koji bi se mogla ispostaviti vrednim garancija jedinstvenosti. Sa druge strane, kada je reč o isključivom pravu koje je teritorijalno ograničeno i koje se stiče isključivo na tradicionalne načine, kojim se može raspolagati uz zahteve pisane forme ugovora i gde je dejstvo prema trećima uslovljeno upisom u tradicionalne registre prava, čini se da u ovom trenutku tokenizacija samog prava i nema vidljivog smisla. Kada bi celokupan sistem regulacije žigova bio redefinisano tako da svi registri funkcionišu na osnovu blokčejn tehnologije, tada bi se tokenizacijom prava učinio mnogo jednostavnijim svaki njegov prenos, licenciranje, produženje važnosti i slično. Sve ove radnje mogle bi se provoditi jednostavnom i neposrednom interakcijom između zainteresovanih lica, bez posredničke uloge upravnih organa. Ipak, imajući u vidu trenutnu regulativu i praksu na kojoj se zasniva pravo žiga, nije očekivan trend u vidu tokenizacije samih ovih prava.

5. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Aktuelni trend prometa nezamenjivim tokenima koji za predmet imaju intelektualna dobra veće implikacije ima na polju autorskog prava, nego na polju prava žiga. Ipak, činjenica da se žigom zaštićene oznake koriste radi obeležavanja tokenizovane imovine kojom se prometuje u metaverzumu potvrđuje potrebu nosilaca prava da angažuju dodatne resurse za njihovu zaštitu. U preventivnom smislu, poželjno je razmotriti uključivanje i digitalnih izraza određenih proizvoda u spisak roba i usluga za koje se pravo registruje. Dalje, za nosioce prava koji se koriste posredničkim uslugama nadgledanja digitalnih tržišta radi sprečavanja povreda prava, poželjno je proširiti polje pretrage i na nove virtuelne prostore i promete koji se u njima odvijaju.

Čini se nemogućim da vrednost nezamenjivih tokena ostane ovako visoka i konstantna – aktuelni prometi deluju kao igra bogatih kolekcionara i razumno je očekivati da će ovaj „balon” u jednom trenutku pući. Ipak, osnove novih tehnologija svakako pokazuju potencijal da ozbiljnije obeleže budućnost novih tržišta razmene dobara i usluga. Stoga je neophodno da pravo prepoznata izazove za efikasnu zaštitu subjektivnih prava i prilagodi pravila koji-

ma se štiti intelektualna svojina. Kao jedan od primarnih zahteva nameće se uspostavljanje pojednostavljenih postupaka za utvrđenje povrede prava koji mogu efikasno rezultirati prestankom povrede i odgovarajućom naknadom štete nosiocu prava. Za ove potrebe, nužno je usmeriti pažnju na modele virtualne interakcije koji će u isto vreme omogućavati slobodu pristupa i učešća, ali i identifikaciju lica koja eventualno vrše povredu prava.

LITERATURA

- Aksoy Pinar Caglayan, Uner Zehra Ozga, „NFTs and copyright: challenges and opportunities“, *Journal of intellectual property law and practice*, 16/10, 2021, 1115–1126.
- Cvetković Predrag, „Blokčejn kao pravni fenomen – uvodna razmatranja“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, 59/2020, 127–144.
- Cvetković Predrag, „Pravna odgovornost u kontekstu veze blokčejn tehnologije i pametnih ugovora – uvodna razmatranja“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, 89/2020, 83–100.
- Dejanović Srđan, „Blokčejn tehnologija i njen uticaj na autorsko pravo“, *Intelektualna svojina u digitalno doba* (ur. D. V. Popović), Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2020, 107–125.
- Durović Mateja, Janssen Andre, „The Formation of Blockchain-Based Smart Contracts in the Light of Contract Law“, *European Review of Private Law*, 26/2018, 753–771.
- Gray LaTessa, „Lights, camera, legal action: Quentin Tarantino in litigation with Miramax over NFT rights“, *World Trademark Review*, 2022. Dostupno na: <https://www.worldtrademarkreview.com/lights-camera-legal-action-quentin-tarantino-in-litigation-miramax-over-nft-rights>.
- Guadamuz Andres, „The treachery of images: non-fungible tokens and copyright“, *Journal of intellectual property law and practice*, 16/10, 2021, 1367–1385.
- Milić Dragan, „Mogućnost primene blokchain tehnologije u autorskom pravu“, *Intelektualna svojina i internet 2018* (ur. D. V. Popović), Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2018, 125–135.
- Radovanović Sanja, *Ugovor o licenci softvera*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2012.
- Rainer Kulms, „Bitcoin – digitalna valuta između privatnog uređenja i regulatorne intervencije“, *Pravo i privreda*, 4–6/2020, 288–309.

Dr. Mina M. Jovanović
attorney at law cooperating with the law firm
„Živko Mijatović & Partners“

TRADEMARK LAW AND NON-FUNGIBLE TOKENS (NFT)

Abstract: *The internet and platforms for online sales of goods were first significant challenge for traditional trademark law. Social media and e-markets enabled faster and more intensive communication and exchange between traders and consumers, resulting in enhanced importance of trademarks. Mechanisms of trademark protection traditionally designed in accordance with the territoriality principle needed new forms which could overcome shortcomings of common legal remedies, such as alternative dispute resolution methods and special protection policies established intermediaries enabling different interactions on the internet. New technologies and recent development of virtual realities bring new challenges for trademark law, which may lead to redefining of its traditional rules. Non-fungible tokens, metaverse and virtual products bring new forms of assets and new possibilities for financial transactions and profits. Special attention is focused on intellectual property and its protection in new circumstances. The Author of this paper tends to explore challenges the trademark law is facing with, and will analyze some of the first disputes from the practice. In addition, the Author tends to confirm if the existing domestic legal framework is capable to provide necessary support to right holders in these new circumstances of exchange.*

Key words: *Non-fungible tokens. – Blockchain. – Smart contracts. – Trademark. – Metaverse.*